

עודני ילד

פיטר פן. ג'יימס מתיו ברי. מאנגלית: גילי בר-הלל סמו. הוצאת אריה ניר, 308 עמ'

מאת שלומית כהן-אסיף* [נדפס בהארץ ספרים 24.5.2011]

פיטר פן של ג'יימס מתיו ברי מעולם לא נמחק מרשימת חברי הטובים. ב"ספריית הנפש" זהו החבר וזהו הספר. אני תמיד משאירה לו חלון פתוח, בלי סורגים. בחפיץ לב הייתי משכפלת לו את המפתח של הדלת שלי, אלא שהוא לא ילד של דלתות. החברות החלה אי שם בילדות, ולמרות מרחק השנים לא נפרדנו. אבל בכל זאת קרה משהו: כמו ונדי לבית דרלינג, גם אני גדלתי, רק לפיטר זה לא קרה. עדיין כל שיניו הן שיני חלב. עדיין הוא יכול לישון באוויר בלי ליפול. עדיין הוא "עליז, תמים וחסר לב", שחוזר להציץ בחלונות להקשיב לסיפורי ערש שמספרות אמהות לבנותיהן. דווקא אמהות ודווקא בנותיהן.

הקריאה בתרגומה החדש והמוער של גילי בר-הלל סמו היא הזמנה נוספת להתרפק על החבר המיתולוגי. הפעם הספר מלווה בצילומי שחור-לבן מן ההפקות הבימתיות הראשונות של המחזה ובתחרויות של פרנסיס דונקין, שעייטרו את המהדורה הראשונה של "פיטר וונדי".

המתרגמת בחרה לאיית את השם פן (במקור: Pan) ללא א'. בוודאי לא התכוונה להרחיקו מפאן אל היער ומחליליו. אבירמה גולן, שתירגמה את הספר (מנוקד) לפני יותר מ-20 שנה, לא ויתרה על הקשר זה.

התרגום של בר-הלל (לא מנוקד) מלווה בהנהרה נפלאה ומחכימה. נכללו הערות בימתיות למחזה, כמו שכתב הסופר לבמאי ולשחקנים. נעשו השוואות בין גרסאות ומהדורות והובהרו דברים לשוניים מן האנגלית ומן הפולקלור הבריטי.

בספר מוער-מואר זה הקוראים זוכים לראשונה להתענג בעברית על פיטר פן בגני קנזינגטון, הגרסה הראשונה לספר. ויש אחרית דבר של המתרגמת, שכללה גם שני שירים מן היצירה, שלושה תרגומים מול מקור. (בנימין גלאי, אבירמה גולן, בר-הלל). ניכר במתרגמת שהייתה שמחה להקים אגודה של אוהבי פן ולהכריז בקול: אל תניחו לילדים לגדול בלי פיטר פן. ואני מצטרפת.

פיטר פן בגני קנזינגטון, המלווה באיוריו של ארתור רקהם האגדי, נותן תשובות לשאלות אחדות, שאין עליהן תשובה בפיטר פן המאוחר. למשל, הילדה טוני פחדה בלילות מ... תיישים. פיטר, לעומתה, פחד שיצמח לו זקן.

מגירות המוח

ראשיתו של הספר במחזה שהועלה בסוף דצמבר 1904. המעבר מן המחזה לספר נתן לברי את הבהירות הרצויה לשפוט את הדברים, להקשיב להערות של מבוגרים ושל ילדים ולרכך את מה שטעון ריכוך. ולמרות זאת, יש טשטוש בין הראליה לדמיון, הן בעלילה והן בדמותו של פיטר. שניהם מורכבים ועמוקים. ועם השנים, עמוקים יותר ומובנים פחות. מדי פעם העלילה מצמצמת את הפער שבין מוחו של הילד למוחו של המבוגר, וזהו צמצום זמני בלבד. גברת דרלינג, וכל האמהות שבאות אחריה, ממשיכות לעשות סדר ב"מגירות המוח" של הילדים. "מנהג קבוע של כל אמא טובה, אחרי שילדיה הולכים לישון, הוא לחטט במוחותיהם ולסדר הכול לקראת בוקר המחרת"; ואילו האב דרלינג ממשיך להתעניין בניירות ערך ולחשב בהתמדה הוצאות שוטפות.

מגני קנזינגטון מגיע פיטר אל מקום שאי אפשר לאמוד בו את הזמן, "ארץ לעולם-לא" (בתרגומה של גולן "ארץ אף-פעם-לא"). המעוף לשם הוא בקו אווירי פשוט: "בפנייה השנייה ימינה וישר עד הבוקר". ואם זו ארץ של לעולם-לא, משמע שזו ארץ של כן. תמיד – הכול – אפשרי (הזמר מייקל ג'קסון, שחלם בעקבות פיטר לאמץ את הילדים האבודים של העולם, בחר לאחוזתו את השם Neverland).

פיטר הוא ציפור אניגמטית קטנה בעלת מוטת כנפיים של נשר, תקוע בגיל וממולכד בהוויה. מכאן הצד הטרגי שלו. בהתחלה לא רצה לגדול. בשלב אחר, לא יכול היה לגדול, וגם לא לקטון לאחור. כך נשאר בגיל שלו. השנים חידדו את חוש הזמן שלו. שנה יכולה להיראות בעיניו כיממה בלבד. והזיכרון? הוא

תמיד ידע לשכוח ולמחוק דברים. מוונדי הוא מבקש: "בכל פעם שאת רואה שאני שוכח אותך, תגידי ככה: 'אני וונדי', ואני אזכר."

אפילו את יריבו, קפיטן הוק, הוא מסוגל לשכוח. "אני שוכח אותם אחרי שאני הורג אותם," מצהיר פיטר לא בלי גאווה. אבל הכבוד הוא עניין מהותי אצל פיטר: "מה חשבת, שאהרוג אותך בשנתו? קודם הייתי מעיר אותך, ורק אחר כך הורג אותך. כך אני נוהג לעשות תמיד." לשאלה "תגידי, אתה הורג הרבה שודדים?" התשובה בתרגום של גולן היא "המונים", ובתרגומה של בר-הלל: "מלאנת' אלפים".

כרטיס טיסה

הספר זכה לאין ספור אינטרפרטציות: עיבודים, קיצורים, מחזות, סרטים, סדרות, ומה לא. גם וולט דיסני עשה עבודה טובה, לא? את הסיפור הזה אפשר לקרוא כספר מתח שופע תעלולים אינפנטיליים עם ילדים אבודים, אינדיאנים, שודדי ים וקפיטן גידם בידו הימנית; או כספר פילוסופיה ששואל שאלות קיומיות ומימיות. ואולי כספר שהפמיניסטיות יכולות לנגח את תפיסתו את האמהות, ולתהות בקול למה המחבר שולח את ונדי לתקן גרביים ולבשל, ולילדים האבודים הוא נותן חרבות? על אותה ונדי האמהית, שדומה כל כך לאמא שלה, הוא מעיר בצער מכמיר: "היא הייתה מסוג הילדות שאוהבות לגדול. בסוף, מרצונה החופשי, היא גדלה יום אחד מהר יותר מכל שאר הבנות." והקוראים אינם יודעים אם הוא כואב את "כאב הגדילה" של ונדי או את כאב הפרידה שלו ממנה.

הפסיכולוגים, מצדם, ימשיכו ללא לאות לחפש את אמו הפוריטנית של ברי, ימשיכו לחקור בהאשמות שהוא מטיח באמהות, שאינן יודעות להשגיח על צאצאיהן, ולכן הוא מוביל אותם לאי הילדים האבודים ומאמץ להם אמא חדשה.

ואפשר לקרוא את היצירה הזאת כמשל – ברי, בדרך מיוחדת ושנונה, נותן לקוראים את הזכות למצוא או להמציא את הנמשל. לי נדמה שהסופר נותן לקורא כרטיס טיסה פתוח ומאפשר לו לבחור את היעד, ועם הגיל גם יעד הטיסה משנה כיוון.

"הדבר היחיד שכמעט ידוע בוודאות הוא שיש פיות בכל מקום שבו יש ילדים. לפני זמן רב היה אסור להכניס ילדים לגנים, ובאותה עת לא הייתה אף פיה במקום" – ואיך התחילו הפיות? "כשהתינוק הראשון צחק בפעם הראשונה, הצחוק שלו נשבר לאלף רסיסים, וכולם התפזרו בדילוגים, וככה באו הפיות לעולם." מאז יש איזו ברית בין הילדים ובין הפיות ואבק הקסם. מאז הילדים יודעים לעוף, כי "רק העליונים, התמימים וחסרי הלב יודעים לעוף".